

СТРАТЕГІЇ ТА ЦІЛІ ВИХОДУ БАНКІВСЬКОГО КАПІТАЛУ ЗА НАЦІОНАЛЬНІ МЕЖІ

Постановка проблеми. Розвиток міжнародних економічних зв'язків, інтеграція України у світову економічну систему, вихід на міжнародні фінансові ринки сприяють транскордонному руху банківського капіталу, що продовжує набувати все більших масштабів. Створення власних підрозділів за кордоном є для банку важливим стратегічним кроком, оскільки не тільки зміцнює позиції банку, але й дає змогу зростати й розвиватися.

Нині частка іноземних операцій в провідних банках світу складає більше третини від загального обсягу їхньої діяльності та сукупного прибутку. Географічна експансія і консолідація банків вийшла далеко за межі окремих країн. На жаль, певна «ізолюваність» України від загальносвітових тенденцій розвитку процесів транснаціоналізації не дає їй можливості бути повноцінним суб'єктом, а не об'єктом, міжнародної фінансової діяльності. Відсутність в Україні власних потужних ТНК і ТНБ значно послаблює її позиції на міжнародній фінансовій арені та обмежує конкурентоспроможність економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми транснаціоналізації банківської діяльності розглядаються багатьма вітчизняними та зарубіжними вченими. Серед них - Азаренкова Г.М., Кіреєв О. І., Смовженко Т. С., Роуз П.С., Шелудько В.М. та ін. Переважна більшість робіт з питань розвитку комерційних банків України та їх інтеграції у міжнародні фінансові відносини присвячена традиційним видам зовнішньоекономічної діяльності і пов'язаними з нею банківськими операціями та послугами. Однак питання розробки стратегій виходу банку на закордонні ринки та їх альтернатив досліджено недостатньо, що викликає необхідність проведення аналізу в цій сфері діяльності банків.

Формулювання завдання дослідження. Метою роботи є дослідження мотивів та цілей транскордонної експансії комерційних банків, визначення шляхів та стратегій виходу комерційних банків на зовнішні ринки, виявлення потенційних можливостей вітчизняних банків скористатися перевагами, які надає вихід їх діяльності за національні межі, і проблем, із якими поєднана ця діяльність.

Виклад основного матеріалу. Банківський капітал стає все більш рухомим, концентрованим та інтернаціональним, перебуваючи у перманентному пошуку нових географічних та продуктових напрямів для вкладень з метою створення додаткової вартості для інвесторів. Виявлення мотивів та цілей їх транскордонної експансії іноземних банків стає ключем для розуміння основ ефективного нагляду та регулювання наслідками експансії іноземних банків.

Вихід банківського капіталу за національні межі на сучасному етапі розвитку стимулюється низкою факторів об'єктивного характеру, які можна умовно розділити на три групи за джерелами походження: внутрішні (пов'язані з особливостями іноземного фінансового інституту та країни походження капіталу), зовнішні (пов'язані зі специфікою приймаючих країн) та глобальні (генеруються на міжнародному рівні) (рис. 1).

Рис. 1. Причини виходу банківського капіталу за національні межі

До внутрішніх причин виходу іноземного капіталу за кордон відносять вищу конкурентоспроможність іноземних банків, а також вищу концентрацію, нижчу маржу та суворіше регулювання банківських ринків країн-донорів.

Висока конкурентоспроможність іноземних банків полягає в наявності дешевшої ресурсної бази, вищих кредитних рейтингів, більшої капіталізації, кращих фінансових показників, прогресивних технологій, ширшого асортименту продуктів, сильніших систем банківського регулювання тощо.

Дуже часто нарощення доходності іноземних банків відбувається за рахунок нижчих відсоткових ставок в країнах-донорах капіталу. Так, процентна маржа в Україні станом на 1.01.2009 р. складала 8-10%, що втричі вище, ніж в ЄС [5, с. 455].

Зовнішніми причинами експорту банківського капіталу можуть бути економічний ріст та економічна криза в приймаючій державі, лібералізація банківських систем та тісні історико-культурні зв'язки між країнами діяльності транснаціональних банків. Пряма залежність між темпами росту ВВП та рівнем експансії іноземного банківського капіталу підтверджена емпіричними дослідженнями. Також була виявлена схильність іноземних банків входити на ринки менш розвинутих, проте більших за обсягом ВВП країн.

Серед глобальних причин іноземної експансії слід відзначити ріст міжнародної торгівлі та інвестування, глобальну фінансову інтеграцію, технологічний прогрес, геополітичну боротьбу світових держав. Посилення глобалізації, основним показником якої стала тенденція до експоненціального зростання обсягів міжнародної торгівлі та капіталопотоків, безумовно сприяла відпливу іноземного банківського капіталу за національні межі.

В сучасному світі експансія іноземних банків часто зумовлюється не тільки прямими економічними, а політико-економічними інтересами держав чи великих транснаціональних корпорацій. Особливо це стосується банків, що знаходяться під прямим чи опосередкованим контролем державної влади, або ж світової промислово-фінансової еліти [4,с.197; 6, с. 289].

Окрім наведеного комплексу причин, що об'єктивно зумовлюють міжнародний рух банківського капіталу, варто виділити цілі банківської експансії на закордонні ринки. Цілі експансії, на відміну від причин, носять більш суб'єктивний характер і тісно пов'язані з майбутніми перевагами, які планує отримати кожен конкретний банк при виході за національні межі. Здійснивши аналіз наукової літератури, а також огляд подій у банківському секторі, було проведено власну класифікацію цілей експансії.

1. Слідування за клієнтами (follow-the-client strategy) – обслуговування на ринках приймаючих держав в основному (або виключно) власних корпоративних клієнтів з країни походження банківського капіталу. Слідуючи за своїми міжнародними клієнтами з метою надання інформаційних фінансових послуг, банки використовують власні інформаційні переваги, отримані за роки довготривалих відносин з клієнтами.

2. Пошук нових можливостей для бізнесу (driving towards new business opportunities). Іноземні банки виходять за національні межі з метою нарощення прибутковості, збільшення клієнтської бази, використання різниць у відсоткових ставках.

3. Географічна диверсифікація ризиків. Банки виходять за національні межі з метою нарощення прибутковості в межах прийнятного ризик-профілю, а також з метою географічної диверсифікації джерел грошових коштів і доходу. Діяльність банку на національних ринках з найрізноманітнішими економічними умовами та потоками надходження коштів дозволяє мінімізувати ризик падіння прибутковості внаслідок внутрішніх макроекономічних потрясінь.

4. Синергетичний ефект – збільшення можливостей зростання при збереженні наявних темпів розвитку завдяки ефекту масштабу. Після злиття іноземного банку з місцевим (особливо якщо обидва були представлені на національному ринку) відбувається зниження адміністративних та маркетингових витрат внаслідок консолідації фінансових операцій і виключення непотрібного дублювання функцій.

5. Пошук сприятливих режимів регулювання. Транснаціональні банки є досить чутливими до умов регулювання. При встановленні жорсткіших правил для діяльності на внутрішньому ринку регуляторними, наглядовими чи антимонопольними органами, банківський капітал здатний мігрувати в інші більш ліберальні юрисдикції. Такий процес активно відбувався в 1990-х рр. під час відкриття для західноєвропейських інвесторів банківських ринків Центрально-Східної Європи.

6. Оптимізація оподаткування – може відбуватися через кілька каналів. По-перше, іноземний банківський капітал може знизити податкове навантаження при впливі в офшорні юрисдикції з пільговим оподаткуванням, або ж у країни з нижчими ставками податку на прибуток. По друге, іноземні інвестори отримують вигреш на податках при списанні у валові витрати ресурсів, направлених на придбання існуючого банку чи створення дочірньої компанії закордоном, а також на реструктуризацію чи розвиток мережі відділень.

За всіх умов кінцевою метою більшості з них (окрім політико-економічних та неекономічних) залишається збільшення вартості банку. Слід також відзначити, що наведені цілі експансії іноземного капіталу є певною мірою суперечливими та взаємовиключаючими, і зазвичай носять індивідуальний характер.

Для провідних банків світу вихід на закордонні ринки є осмисленою необхідністю конкурувати за існуючих клієнтів міжнародного бізнесу при обмеженому зростанні національного ринку. Для вітчизняних комерційних банків питання інтернаціоналізації своєї діяльності поки що не є першочерговим завданням, але умови ефективної діяльності на міжнародному рівні вимагають наявності не лише кореспондентських відносин з іноземними банками, а й досить розвинутої структури власних закордонних підрозділів. Банк, який прагне до динамічного розвитку й посилення своїх позицій в регіоні, не може досягти цього, обмежуючи свою присутність лише на ринку однієї країни [2,с.256].

Критерієм доцільності створення закордонного підрозділу та оцінки ефективності його діяльності є вклад, який він може внести в досягнення цілей діяльності банку, розширення спектра банківських послуг, нарощування капіталу та прибутку, поглиблення зовнішньоекономічної діяльності банку. Як правило, для вирішення цієї задачі необхідно зважити плановану дохідність міжнародної діяльності з витратами на її здійснення, а також врахувати ризики, які можуть виникнути. Крім цього, необхідно також враховувати те, що результат міжнародної діяльності банку консолідується з результатами його

операцій на національному ринку в єдиному фінансовому звіті, єдиних нормативах ліквідності, платоспроможності, достатності капіталу та інших фінансових показниках. Оцінка очікуваних та фактичних результатів міжнародної діяльності банку включає також оцінку їх впливу як на дійсні грошові потоки банку (надходження та платежі), так і на його бухгалтерську та фінансову звітність [3, с. 117].

Розробка стратегії виходу банку на закордонний ринок – найбільш відповідальний етап інтернаціоналізації його діяльності. Правильно сформована стратегія є визначальним фактором успіху банку на обраному ринку. Сучасні підходи до розробки стратегії інтернаціоналізації ґрунтуються на використанні фундаментальних положень стратегічного управління та банківського менеджменту. Головною характеристикою цієї стратегії є, в першу чергу, її спрямованість на середньо- та довгострокову перспективу розвитку міжнародної діяльності банку, а не на покращення фінансових результатів діяльності банку в короткостроковій перспективі [1, с.200].

Альтернативні стратегії виходу банку на закордонний ринок можна об'єднати в три базові групи:

1. Стратегії створення за кордоном власних підрозділів банку.
2. Стратегії придбання участі та поглинання вже діючих закордонних банків аж до встановлення повного контролю за їх діяльністю.
3. Стратегії створення стратегічного альянсу.

Всі вищезазначені стратегії мають свої переваги та недоліки. Вибір тієї чи іншої стратегії залежить від багатьох внутрішніх та зовнішніх факторів діяльності банку на закордонному ринку та обраної стратегії інтернаціоналізації.

Основною перевагою першої стратегії є початкове встановлення повного контролю за діяльністю закордонного підрозділу, а недоліком – значні витрати на створення та залучення місцевих клієнтів.

Перевагою другої стратегії є те, що банк здобуває вже налагоджену систему банківської діяльності та відносин з місцевими клієнтами. Він вже матиме доступ до місцевих фінансових ринків і йому не потрібно турбуватися про пошук приміщення, персонал та отримання дозволів місцевих державних органів на ведення діяльності. Недоліком цієї стратегії є, як правило, відсутність початкового повного контролю за діяльністю закордонного підрозділу.

Стратегія створення стратегічного альянсу, як правило, притаманна транскордонному об'єднанню. З утворенням такого альянсу іноземний банк має можливість просувати свої фінансові послуги через мережу філій місцевого банку, а місцевий банк використовує інфраструктуру іноземного банку для здійснення міжнародних операцій.

Серед банків України достатньо успішні кроки на шляху освоєння закордонних ринків вже зробили такі великі банки, як Промінвестбанк, ПриватБанк та Укрсиббанк. Так, в 1994 році за участю Промінвестбанку було створено українсько-російський пайовий комерційний банк КредитімпексБанк, а в 1996 року відкрито представництво Промінвестбанку в Москві.

Найбільший за розміром активів банк України – ПриватБанк, теж активно здійснює інтернаціоналізацію своєї діяльності. Банк є частиною промислово-фінансової групи “Приват”, до якої входять такі закордонні фінансові структури, як МоскомПриватБанк (Росія) та Pariate Bank (Латвія).

Ще один банк, який активно розвиває зовнішньоекономічну діяльність – Укрсиббанк, інтернаціоналізує свій бізнес шляхом виходу на фінансовий ринок Росії.

При освоєнні закордонних ринків вітчизняним банкам доцільно використовувати досвід провідних іноземних банків, які виходять на нові для себе ринки і розвиваються за типовою схемою (рис. 2).

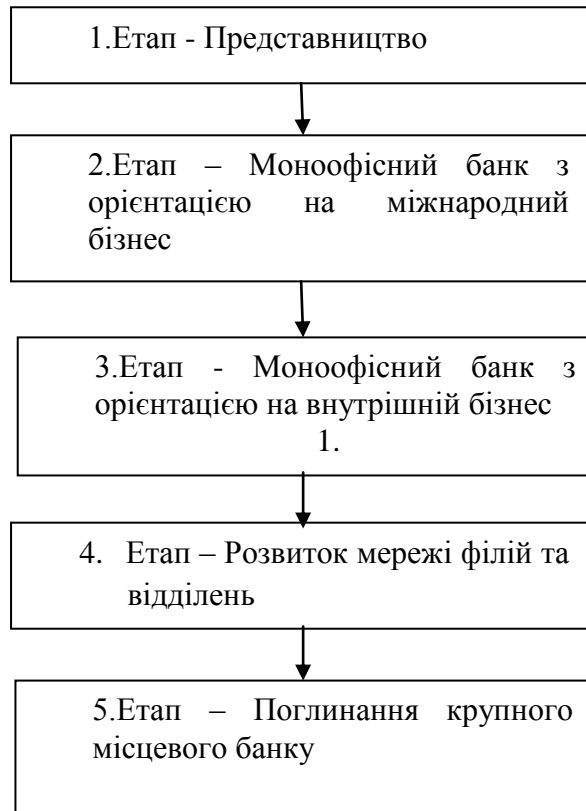

Рис. 2. Типова схема виходу банку на закордонний ринок

Дана схема була досить розповсюдженою моделлю виходу західних банків на ринки країн Центральної та Східної Європи і виявилась досить успішною. На даний час іноземні банки контролюють більше половини банківських активів в цих країнах.

Останніми роками в Україні спостерігається аналогічна ситуація, банки, створені за участю іноземного капіталу, поступово розширюють свою присутність на вітчизняному ринку, а деякі з них впритул підійшли до четвертого-п'ятого етапу вищезазначеної схеми.

Відсутність досвіду практичної діяльності українських банків на закордонних ринках через мережу власних підрозділів не тільки послаблює їх позиції у порівнянні з іноземними банками, а й певною мірою “ізолює” їх діяльність в межах національних масштабів. Банки, які прагнуть бути конкурентними на регіональному рівні, не кажучи вже про світовий, мають стати на шлях усвідомленої участі в процесах економічної інтернаціоналізації та розвитку закордонної мережі банківських підрозділів. Найперспективнішими напрямками інтернаціоналізації діяльності вітчизняних банків, на нашу думку, є країни, з якими Україну пов’язують тривалі торгово-економічні стосунки. Це, в першу чергу, країни СНД та країни Центрально-Східної Європи. Основними стратегіями виходу на ринки цих країн для вітчизняних банків є:

- стратегія “прямування за клієнтом”, яка передбачає формування закордонної структури банків з метою обслуговування діяльності своїх корпоративних клієнтів;
- стратегія “стратегічного альянсу”, в тому числі шляхом створення консорціумів за участю іноземних банків для фінансування великих державних та корпоративних проектів;
- стратегія “кривої навчань”, яка передбачає вихід на закордонні ринки з метою подальшої експансії на них згідно з вищезазначеною схемою.

Від того, наскільки успішними будуть процеси інтернаціоналізації діяльності банків на закордонних ринках залежить не тільки ефективність їх подальшого розвитку, а й укріплення позицій України на міжнародному фінансовому ринку.

Висновки. Банки, які прагнуть бути конкурентними на регіональному рівні, не кажучи вже про світовий, мають стати на шлях усвідомленої участі в процесах економічної інтернаціоналізації та розвитку закордонної мережі банківських підрозділів. Найперспективнішими напрямками інтернаціоналізації діяльності вітчизняних банків, на нашу думку, є країни, з якими Україну пов'язують тривалі торгово-економічні стосунки. Це, в першу чергу, країни СНД та країни Центрально-Східної Європи.

В ході проведеного дослідження було виявлено, що існує велика кількість різноманітних цілей впливу банківського капіталу, проте кінцевою метою більшості з них (окрім політико-економічних та неекономічних) залишається збільшення вартості банку. Слід також відзначити, що наведені цілі експансії іноземного капіталу є певною мірою суперечливими та взаємовиключаючими, і зазвичай носять індивідуальний характер.

Анотація

Досліджено причини, цілі і потенційні можливості розгортання географічної експансії найбільших вітчизняних банків. Показано, що основними складовими транснаціоналізації діяльності банків мають стати розширення закордонної мережі банківських підрозділів, підвищення питомої ваги міжнародних операцій в сукупній діяльності, вихід на міжнародні фінансові ринки.

Ключові слова: комерційні банки, банківський капітал, інтернаціоналізація банківської діяльності, транскордонна експансія.

Аннотация

Исследованы причины, цели и потенциальные возможности развертывания географической экспансии крупнейших отечественных банков. Показано, что основными составляющими транснационализации деятельности банков должны стать расширение зарубежной сети банковских подразделений, повышение удельного веса международных операций в совокупной деятельности, выход на международные финансовые рынки.

Ключевые слова: банковский капитал, интернационализация банковской деятельности, коммерческие банки, трансграничная экспансия.

Abstract

The reasons, purposes and potential deployment of geographic expansion largest domestic banks were investigated. It is shown that the main components of transnationalization of banks should be expanding overseas network of banking units, increasing the share of international operations in aggregate activity, access to international financial markets.

Keywords: bank capital, commercial banks, cross-border expansion, the internationalization of banking activities.

Список використаних джерел:

1. Азаренкова Г.М., Дікань Л.В., Новосельцева Т.О. Сучасні комерційні банки: персонал, розвиток, організація: Монографія. – Харків: ВД “ІНЖЕК”, 2003 – 131 с.
2. Банківський менеджмент: Навч. Посібник / За ред. О.А. Кириченка. – К.: Знання-Прес, 2002. – 438 с.
3. Банківське право України: навч.посібник. авт.: Жуков А.М., Іоффе А.Ю., Кротюк В.Л., Пасічник В.В., Селіванов А.О. та ін. / За заг. ред. Селіванова А.О. – К.: Видавничий дім “Ін Юре”, 2000.- 384 с.
4. Новий етап розвитку банківської системи України: зростання участі іноземних інвесторів: монографія / [Смовженко Т. С., Кіреєв О. І., Другов О. О. та ін.]; під ред. Т. С. Смовженко. – К. : УБС НБУ, 2008. – 231 с.
5. Управление деятельностью коммерческого банка (банковский менеджмент) / Под ред. доктора экон. наук, профессор О.И. Лаврушина. – М: Юристъ, 2003 – 688 с.
6. Фінансовий менеджмент: Підручник/ В.М. Шелудько. - К.: Знання, 2006. - 439 с. - (Вища освіта ХХІ століття)